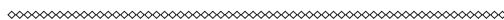

LIBRI GEDANENSES XXXVI

HELENA DZIENIS

GDAŃSKIE MEDALE ŚLUBNE
W XVII I XVIII WIEKU

Abstrakt. Gdańsk w początkach XVII wieku należał do najwybitniejszych ośrodków sztuki medalierskiej. Pracujący w mieście wybitni artyści, medalierzy znani i cenieni również w zachodniej Europie, tworzyli swe dzieła dla władców polskich i obcych, na zlecenie Rady Miejskiej, a także na prywatne zamówienia. Medale wybijano w mennicy gdańskiej, zazwyczaj w srebrze, miały różną średnicę i wagę. Liczną grupę gdańskich medali z XVII i XVIII wieku stanowią tak zwane medale ślubne, zwane także talarami weselnymi. Wśród nich wyróżniono trzy zespoły numizmatów: upamiętniające małżeństwa polskich monarchów, powstałe z okazji ślubu wymienianych z nazwiska osób oraz przeznaczone dla anonimowych nabywców. Ta ostatnia grupa medali cieszyła się dużą popularnością wśród zamożnych mieszkańców Gdańska; najczęściej były wręczane jako podarunek w czasie uroczystości weselnych. Medale ślubne popularność swoją zawdzięczały przede wszystkim kunsztowi i dekoracyjności wykonania, ale także ikonografii opartej na powszechnie znanej symbolice – wyrażającej bogaty wachlarz obiegowych pojęć alegorycznych dotyczących małżeństwa i rodziny, zaczerpniętych z literatury religijnej i klasycznej. Z przedstawieniami korespondują napisy zawierające sentencje etyczne, często odwołujące się do tekstów biblijnych. W artykule uwzględniono również medale jubileuszowe upamiętniające okrągłe rocznice zawarcia małżeństwa, które pojawiły się w XVIII wieku.

Słowa kluczowe: Gdańsk – sztuka 17 i 18 w.; Gdańsk – medalierstwo 17 i 18 w.; artyści medalierzy – Gdańsk; uroczystości rodzinne – Gdańsk; Gdańskie medale ślubne

W drugiej połowie XV wieku powstały w Gdańsku korzystne warunki dla rozwoju ekonomicznego, który przyniósł dobrobyt miasta trwający prawie przez trzy stulecia. Główną jego przyczyną było przywrócenie więzi Gdańska z ziemiami polskimi po zakończeniu wojny trzynastoletniej. Szczególnie lata 1570–1655 zapisały się w dziejach miasta jako okres bujnego i wszechstronnego rozkwitu gospodarczego, kulturalnego i naukowego.

Podstawę materialną pozycji Gdańska w XVI i XVII wieku stanowił udział w handlu morskim i żegludze. Miasto stało się najważniejszym i największym portem zbożowym Bałtyku. Jednocześnie ze wzrostem bogactwa Gdańska rosła zamożność znacznej części jego mieszkańców. W mieście rozwijał się mecenat

kulturalny, zarówno instytucjonalny, jak i indywidualny. Do pierwszego zaliczały się przedsięwzięcia podejmowane przez władze miejskie, a do drugiego nie mniej liczne poczynania osób prywatnych, które wyposażały swe siedziby w dzieła sztuki. Bogaty i prężny ośrodek przyciągał uzdolnione jednostki – przybywali rzemieślnicy, architekci, artyści, drukarze i uczeni. Powodem wielu migracji były wojny religijne pustoszące Niemcy i walki narodowo-wyzwoleńcze w Niderlandach – to one skierowały do Gdańska licznych wychodźców, którzy szukali pracy w stojącej na uboczu europejskich konfliktów Rzeczypospolitej¹.

Poprzez liczne kontakty i powiązania z przodującymi centrami sztuki w Europie, w tym wymianę twórców, do Gdańska docierały w szerokim zakresie wielkie prądy artystyczne renesansu, manieryzmu i baroku. W architekturze, malarstwie, złotnictwie i medalierstwie zaznaczyły się szczególnie silnie wpływy niderlandzkie. Z kolei sztuka gdańska wpływała na inne ośrodki, zwłaszcza położone na północnych rubieżach Rzeczypospolitej.

Tradycje medalierstwa w Gdańsku, pozostającego pod wpływami niemieckimi i niderlandzkimi, sięgają pobytu w mieście w 1535 roku rzeźbiarza i medaliera Hansa Schwarza (1492–po 1535) z Augsburga, autora medalu króla Zygmunta I Starego, jednego z najznakomitszych artystów epoki odrodzenia. Przez następne dziesiątki lat nieznanymi z nazwiska mincerze, rytownicy i medalierzy pracujący w mennicy miejskiej – istniejącej w Gdańsku nieprzerwanie od 1457 do 1793 roku – położyli podwaliny pod odrębny styl artystyczny, który zaczął kształtować się podczas zarządzania mennicą przez Philippa (1548–1610) i Daniela (1575–1618) Klüwerów, w latach 1589–1618².

Gdańską szkołę medalierską XVII wieku tworzyło kolejno czterech artystów: Samuel Ammon (1590–1622) ze Szwajcarii, zatrudniony w mennicy miejskiej od 1613 roku jako rytownik stempli do monet, medali i pieczęci, niemiecki medalier i złotnik Sebastian Dadler (1586–1657), autor licznych medali i donatyw bitych

¹ Z Niderlandów przybyli do Gdańska: architekt Anton van Obberghen (1543–1611), uznany za twórcę gdańskiego renesansu projektant i budowniczy miejskich fortyfikacji i Wielkiej Zbrojowni, rytownik i kartograf Willem Hondius (1597–1652), autor portretów Władysława IV Wazy, Ludwika Marii i Jana Kazimierza Wazy, oraz malarz i architekt Hans Vredeman de Vries (1527–1604), dekorator wnętrz Ratusza Głównego Miasta, który był nauczycielem malarza Isaacka van den Blocke (1572–1627), autora słynnego dzieła *Apoteoza Gdańska*. Na czeskim Śląsku urodzili się: malujący głównie obrazy religijne Herman Han (1574–1627) i znakomity portrecista, działający również w Elblągu i Toruniu, Bartholomeus Strobel (1561–1647). Przybyłymi w mieście byli także Anton Möller (ok. 1563–1611) z Królewca, autor obrazów alegorycznych, kompozycji o tematyce biblijnej i portretów, oraz Andreas Stech (1635–1697), którego rodzina pochodziła z Lubeki, wszechstronny artysta malarz i sławny ilustrator dzieł Jana Heweliusza i Jakoba Breyne'go. W tym międzynarodowym środowisku działali rodowici gdańszczanie: rytownik Jeremiasz Falck (1609–1677), autor około 500 sztychów, portretów, scen biblijnych oraz frontyspisów, podpisujący się *Polonus* lub *Gedanensis*, a także doskonały portrecista, nadworny malarz polskich monarchów Daniel Schultsz młodszy (1615–1683).

² M. Gumowski, *Mennica Gdańska*, oprac. M. Męciewska, J. Dutkowski, Gdańsk 1990, s. 97–98.

w złocie i srebrze – działający w Gdańsku w latach 1634–1647 – oraz pochodzący ze Strasburga Johann Höhn starszy (1607–1664) wraz z synem Johannem Höhнем młodszym (ok. 1642–1693). Pierwszy pracował jako rytownik stempli i medalier w Gdańsku od 1636 roku (początkowo z Sebastianem Dadlerem), drugi zawodu nauczył się u ojca, a samodzielnie tworzył od 1656 roku, będąc autorem licznych medali pamiątkowych i portretowych, także dla polskich królów: Jana Kazimierza Wazy, Michała Korybuta Wiśniowieckiego i Jana III Sobieskiego, elektora brandenburskiego Fryderyka Wilhelma I oraz kilku polskich magnatów, m.in. Radziwiłłów³.

Niestety, po śmierci Johanna Höhna młodszego w 1693 roku, w mennicy gdańskiej nie działali już tak utalentowani artyści. Medale na zlecenie Rady Miasta i mecenasów prywatnych wykonywali twórcy z innych ośrodków, głównie niemieckich, jak medalier Peter Paul Werner (1689–1771) z Norymbergi oraz medalier, grawer i rytownik Daniel Friedrich Loos (1735–1819) z Berlina. Jedynie w latach 1761–1767 tworzył w Gdańsku zdolny drezdeński twórca, wcześniej związany z Warszawą jako nadworny rzeźbiarz i medalier króla Augusta III Sasa – Friedrich Wilhelm Dubut (1711–1767)⁴.

Medale bite w mennicy gdańskiej w XVII i XVIII wieku, z reguły w srebrze, mają różne średnice i wagę. Wszystkie charakteryzuje dbałość i staranność wykonania, zaś szczególną ich cechą jest wystawność i ozdobność. Małe arcydzieła sztuki rzeźbiarskiej dobitnie przemawiają swymi formami, typowymi dla sztuki wizualnej ówczesnej Europy. Gotowe wzorce ikonograficzne stworzyli ikonolodzy szesnastowieczni, odwołujący się często do historii antycznych oraz Starego i Nowego Testamentu. Obrazy te wzbogacano często cytatem czy krótkim wierszem. Wydawnictwa ikonologiczne były szeroko rozpowszechnione i dla wielu medalierów stanowiły źródło artystycznej inspiracji⁵. W ten sposób rozliczne więzy połączyły medale z malarstwem, grafiką, emblematyką i rzemiosłami artystycznymi, ale także z architekturą, literaturą i teatrem.

Od końca XVI wieku przyjął się w Gdańsku zwyczaj wręczania przez Radę Miasta królowi polskiemu, jako bezpośredniemu i najwyższemu zwierzchnikowi miasta, upominków w postaci medali z okazji zaślubin, urodzin dziedzica, czy też odniesienia wojennego zwycięstwa. Miasto obdarowywało monarchę również w czasie starań o przywileje. Najczęściej były to okazałe złote lub srebrne donatywy, często o dużej wartości pieniężnej, co odzwierciedlało ówczesną pozycję ekonomiczną pierwszego portu nad Bałtykiem. Władze Gdańska ofiarowując

³ M. Gumowski, *Studia nad gdańską sztuką medalierską XVII w.*, Kraków 1925, s. 42–47.

⁴ F. W. Dubut był autorem gdańskiego medalu wybitego z okazji stulecia pokoju w Oliwie

⁵ Przykładowo można tu wymienić: A. Alciati, *Liber Emblematum*, Francofurti ad Moenum: S. Feyerabend, 1567; C. Ripa, *Iconologia ovvero Descrittione dell'Imagini universali*, Roma: G. Gigliotti, 1593; C. Paradin, *Devises heroiques*, Lyon: J de Tournes & G. Gazeau, 1551; J. Cats, *Emblemata moralia et aeconomica*, Rotterdam: P. van Waesberge, 1627.

przybywającemu do miasta gościowi misę pełną złotych numizmatów liczyły na przywileje i przychyłność monarchy.

Ślubne medale gdańskie z XVII wieku, których twórcami byli artyści wykonujący zamówienia dworu królewskiego i Rady Miasta: Sebastian Dadler i obaj Höhnowie, to klasyczny zbiór plastyki okazjonalnej. Poczesne miejsce wśród nich zajmują przedstawienia portretowe. Są to najczęściej wizerunki królów, królowych i książąt powtarzające typ portretu popiersiowego w pozycji pomiędzy *en trois quarts* a *en face*. Ten układ postaci stawiał przed medalierem zadanie znacznie trudniejsze aniżeli przy profilu, w zamian jednak dawał możliwość wydobycia pełniejszej charakterystyki osoby portretowanej. Przy okazji artyści z pietyzmem odtwarzali przepych paradnej zbroi, dworskiego stroju czy klejnotów.

Jak można sądzić z liczby zachowanych egzemplarzy i ich zróżnicowania ikonograficznego, medale ślubne – zwane też talarami weselnymi – cieszyły się dużą popularnością także wśród zamożnych mieszkańców Gdańska. Wręczone młodej parze i zebrany na weselu gościom, stanowiły wdzięczny prezent i miłą pamiątkę. Małżeństwo stanowiło bowiem ważny akt w mieszczańskim życiu. Było to przejście młodego człowieka w świat dorosłych, odpowiedzialnych ludzi. Zawarcie związku małżeńskiego oznaczało osiągnięcie dojrzałości, statusu niezbędnego aby zostać obywatelem miasta, członkiem gildii czy cechu, zasiadać w miejskich władzach. Wesela należały niewątpliwie do tych wydarzeń rodzinnych, które gdańszczanie obchodzili najwystawniej i najhuczniej⁶. Przykłady manifestacji zbytku dawał gdański patrycjat, przejmujący coraz wyraźniej model egzystencji od zamożnej szlachty. Rada Miasta starała się zapobiegać zbyt wystawnym przyjęciom weselnym, których przepych ograniczały liczne ordynacje, wydawane przez władze Gdańska w XVI i XVII wieku⁷.

Dominującym tematem na płaskorzeźbach gdańskich medali ślubnych siedemnastego stulecia jest alegoria, symbolika i personifikacja, tak charakterystyczna dla sztuki, literatury i sposobu myślenia ludzi baroku. W alegorii szukali wówczas artyści środka wypowiedzenia okolicznościowej i codziennej myśli, personifikowali abstrakcje, igrali dziwacznymi zestawieniami prezentowanych symboli i obrazów rzeczywistości. Owe przedstawienia nie zawsze bywają dla współczesnego odbiorcy dostatecznie jasne.

Alegoryczne przedstawienie miłości dwojga osób było przez gdańskich medalierów różnie realizowane: młoda para ściskająca sobie z powagą ręce nad ołtarzem ślubnym, czy też spełnieni małżonkowie z dzieckiem. Wokół tych scen umieszczano rozmaite przedmioty symboliczne – łopatę i kądziel, stanowiące symbole pracy mężczyzny i kobiety, gorejące serce – symbol wiecznej miłości. Ręce narzeczonych połączone łańcuchem zamkniętym na kłódkę wyrażały nierozzerwalność związku małżeńskiego, gniazdko zaś z parą całujących się gołąbków i ul z pszczołami ko-

⁶ M. Bogucka, *Życie codzienne w Gdańsku. Wiek XVI–XVII*, Warszawa 1967, s. 118–123.

⁷ Por. O. Günther, *Danziger Hochzeits- und Kleiderordnungen*, „Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins“ (Danzig), H. 42 (1900), s. 184–237.

jarzyły się ze zgodnym, szczęśliwym i pracowitym życiem. Na reliefach widniały także amorki, rogi obfitości, girlandy z kwiatów oraz obficie owocujące krzewy winorośli splecione gałęziami.

Dodatkowo inskrypcje zaczerpnięte z Pisma Świętego miały wyrażać bądź uzupełniać niedomówioną czasem myśl, zwracać na coś uwagę, przekazywać jakieś zalecenia moralne. Była to szeroko stosowana praktyka w ówczesnej sztuce, mająca swe źródło w pojmowaniu Biblii jako pisma objawionego. Ponadto osadzenie biblijnego wersetu w inskrypcji medalu, jak drogocennego kamienia w oprawie, przedłużało niejako działanie objawienia i rzucało promyk *sacrum* na twór człowieka⁸.

Większość znanych medali okolicznościowych wybijanych w Gdańsku w XVII wieku dla upamiętnienia zaślubin, które były przeznaczone na sprzedaż, eksponowała wątki wielkiej miłości i szczęśliwej rodziny. Najczęstszymi motywami ikonograficznymi były: para nowożeńców podających sobie ręce nad ołtarzem, połączone koronami drzewa, związane łańcuchami miłości pierścienie, serca, para gołębi. Przyszłe szczęście i dobrobyt czekające na młodą parę przedstawiała liczna rodzina zgromadzona przy suto zastawionym stole. Typowe wyobrażenie reliefowe z młodą parą ściskającą sobie dłonie ponad ołtarzem i unoszącym się wyżej amorkiem polewającym ich wodą, wzbogacone zostało z czasem o szereg nowych symboli. Tak więc ponad nowożeńcami krążą dwa aniołki z wianuszkami trzymanymi nad głowami poślubionych oraz rogami obfitości, z których opadają kwiaty. Po bokach znajdują się dwa krzewy z gniazdem pelikana, dwoma gołąbkami, ulem i łopatą. To tylko niektóre spośród obiegowych ikonograficznych wyobrażeń małżeństwa i rodziny.

Szczególną popularnością cieszyły się kompozycje umieszczone na medalach ślubnych przez Sebastiana Dadlera (1586–1657). Przybył on do Gdańska jako ceniony i już ukształtowany artysta ze sporym dorobkiem – wcześniej pracując w Dreźnie wykonał m. in. medale upamiętniające zawarcie małżeństwa przez elektora saskiego Johanna Georga I oraz w celach handlowych medale ślubne dla anonimowych odbiorców. Ale to w mieście nad Motławą w latach 1634–1647 Dadler doprowadził swą sztukę do rozkwitu, osiągając szczyt barokowego medalierstwa środkowoeuropejskiego. Po przybyciu do Gdańska w 1636 roku jego najzdolniejszego ucznia, Johanna Höhna starszego (1607–1664), wspólnie wykonali kilka medali okolicznościowych. Höhn starszy przejął od swego mistrza styl, umiejętność budowania obrazów oraz posługiwanie się perspektywą. Idąc jednak z duchem czasu uległ późnobarokowym prądom i prace Höhna są jeszcze bardziej pełne przepychu i dekoracyjności aniżeli dzieła Dadlera. Uczeń wykonał także kilka kopii medali ślubnych mistrza⁹.

⁸ Inskrypcje podkreślają przekaz religijny, są one cytataми np. z listu św. Pawła do Efezjan, 5:24–25. Często spotykany motyw winorośli ma także swoje biblijne konotacje, por. Psalm 128.

⁹ A. Więcek, *Sebastian Dadler medalier gdański XVII wieku*, Gdańsk 1962, s. 80–81.

Siedemnastowieczne medale ślubne Dadlera i Höhna starszego, wykonywane w celach handlowych, były często dosłownie kopiowane przez innych artystów. Na medalach, które są często wierną kopią gdańskich numizmatów lub ich niewielką modyfikacją, spotykamy sygnatury bremeńskiego rytownika stempli i medaliera Johanna Bluma (ok. 1599 – po 1689), a także pracującego w mennicy w Rydze rytownika stempli i medaliera Johanna Retekego (ok. 1615–1685) oraz wrocławskiego medaliera Johanna Buchheima (1623–1683), żeby wymienić najzdolniejszych twórców. Dzieła Dadlera i Höhna starszego były również źródłem inspiracji dla artystów żyjących nawet prawie pół wieku później¹⁰. Nie było to niczym szczególnym wobec powszechnej w tamtych czasach praktyki zapożyczania rozwiązań ikonograficznych, w stopniu, który dziś bez wahania nazwano by plagiatem. Jak wspomniano, pewne rozwiązania ikonograficzne rozpowszechniane były przez ówczesne wydawnictwa ikonologiczne, podające często gotowe „recepty” komponowania obrazów. Stąd też wynikało zjawisko powtarzania tych samych kompozycji na medalach oddalonych od siebie w czasie nawet o kilkanaście, czy kilkadziesiąt lat. Ślady zapożyczeń typologicznych i naśladowania rozwiązań formalnych możemy obserwować między poszczególnymi artystami zarówno w jednym, jak i w kilku ośrodkach¹¹.

O popularności gdańskich medali ślubnych z XVII wieku może świadczyć również to, że były one używane w następnych stuleciach. W zbiorach Muzeum Narodowego w Poznaniu znajduje się medal autorstwa Johanna Höhna starszego z dziewiętnastowiecznym inicjałowym grawerunkiem¹². Natomiast współcześnie Skarbiec Mennicy Polskiej oferuje jako pamiątkę ślubną, replikę jednego z medali Sebastiana Dadlera z 1636 roku (w katalogu poz. XVI)¹³.

Poniższy katalog gdańskich medali okolicznościowych z XVII i XVIII wieku, powstałych w związku z uroczystością zawarcia związku małżeńskiego lub upamiętniających jego rocznicę, powstał głównie na podstawie opracowań i katalogów różnych kolekcji medalierskich. Niestety, w zbiorach PAN Biblioteki Gdańskiej znajduje się obecnie tylko osiem medali powiązanych z tą tematyką¹⁴. Oryginalna siedemnasto- i osiemnastowieczna kolekcja numizmatyczna Biblioteki Rady Miasta Gdańska (*Bibliotheca Senatus Gedanensis*) została wydzielona ze zbiorów przy powstaniu Biblioteki Miejskiej (*Danziger Stadtbibliothek*) w 1817 roku. Przechowywane w Gimnazjum Miejskim (*Städtisches Gymnasium zu Danzig*) medale i monety ostatecznie przekazano do Muzeum Krajowego Historii Gdańska (*Staatliches Landesmuseum für Danziger Geschichte*) w Oliwie powołanego w 1927 ro-

¹⁰ Wpływ Sebastiana Dadlera na twórczość medalierów: wrocławskiego Johanna Kittela (1656–1740) i duńskiego Jeremiasa Herculesa (zm. 1689) zauważa A. Więcek, dz. cyt., s. 90–91.

¹¹ W szczególności medalierzy śląscy, niemieccy i skandynawscy por. tamże, s. 80–91.

¹² M. Stahr, *Medale polskie i z Polską związane od XVI do XVIII wieku*, Poznań 2008, s. 283.

¹³ Katalog firmy Skarbiec Mennicy Polskiej, <https://www.skarbiecmennicy.pl/medal-slubny.html> (dostęp 19.07.2019).

¹⁴ H. Dzienis, *Katalog zbioru numizmatycznego Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk*, Wrocław 1984, s. 103–110.

ku¹⁵. Muzealne zbiory zaginęły w 1945 roku¹⁶. Ponowne regularne gromadzenie numizmatów rozpoczęto w Bibliotece Gdańskiej w 1948 roku.

W Katalogu ujęto tylko te dzieła, które zostały wyprodukowane w mennicy gdańskiej, a ich autorami byli artyści pracujący w Gdańsku, lub też zostały poświęcone gdańszczyźnie. Materiał został podzielony na trzy zespoły. W pierwszym zaprezentowano medale ślubne konkretnych, znanych z imienia i nazwiska osób, w większości polskich monarchów. W drugim zebrano numizmaty, które zawierały obiegowe wyobrażenie ikonograficzne związane z miłością i małżeństwem, nie związane z konkretnymi osobami i przeznaczone na sprzedaż. W trzecim przedstawiono medale wybite z okazji rocznic zawarcia małżeństwa.

KATALOG

Pierwsze gdańskie medale, których powstanie można wiązać z uroczystością zawarcia związku małżeńskiego, pochodzą jeszcze z końca XVI wieku. Zostały wyemitowane w 1592 roku przez mennicę miejską z inicjatywy Rady Miasta Gdańska dla uczczenia pierwszego ślubu króla Zygmunta III Wazy – z arcyksiężniczką Anną Austriaczką. Kolejne, bardzo liczne numizmaty wybito za panowania Władysława IV Wazy, a upamiętniają jego dwukrotne wstąpienie w związek małżeński, z arcyksiężniczką Cecylią Renatą oraz Ludwiką Marią Gonzagą. Związki matrymonialne każdego z dwóch następnych władców: Jana Kazimierza Wazy i Michała Korybuta Wiśniowieckiego, utrwalone zostały jednym medalem. Inicjatorem i emitentem tych numizmatów było przede wszystkim miasto Gdańsk, czasami zamówienia wychodziły też z kręgu dworu królewskiego. Zwyczaj stosowania medali jako upominków ślubnych z czasem upowszechnił się również wśród polsko-litewskiej magnaterii oraz gdańskiego bogatego mieszczaństwa.

MEDALE ŚLUBNE KRÓLA ZYGMUNTA III WAZY

4 maja 1592 roku odbył się w Wiedniu ślub *per procura* Anny Habsburżanki (1573–1598), córki arcyksięcia Karola (1540–1590), brata cesarza Maksymiliana II (1527–1576), z królem Polski Zygmuntem III Wazą (1566–1632), którego reprezentował marszałek wielki litewski Albrecht Radziwiłł (1558–1592). Właściwe zawarcie małżeństwa, połączone z koronacją Anny na królową Polski, odbyło się 31 maja tegoż roku w Krakowie.

¹⁵ S. Rühle, *Geschichte des Städtischen Münzkabinetts Danzig, I–II*, „Mitteilungen des Westpreussischen Geschichtsvereins“ (Danzig), Jg. 29 (1930), s. 1–13; Jg. 31 (1932), s. 54–60.

¹⁶ Informacja uzyskana przez autorkę artykułu od dra Mariana Pelczara, dyrektora Biblioteki Gdańskiej w latach 1945–1972.

Ia

Pierwszy medal ślubny króla Zygmunta III i Anny Habsburżanki znany jest tylko z egzemplarzy wykonanych ze złota, techniką bicia stemplem, o średnicy 42 mm¹⁷. Medal jest niesygnowany, został wybity w mennicy gdańskiej pod zarządkiem Philippa Klüwera i jemu przypisywane jest autorstwo¹⁸.

Av.: Popiersie Zygmunta III z profilu w koronie, zbroi i płaszczu spiętym na ramionach, z dużą kryzą. Napis w otoku: SIGISMVND: III. D: G: REX POL. MAG. DVX. LIT. RUSSI. P.

Rv.: W wieńcu laurowym, w który wpleciony jest herb Gdańska [?] rozety i wstążki [?], inskrypcja wypełniająca całą płaszczyznę: AVSPICATA PRINCIPVM CONNVBIA REGNORVM INCREMENTA AN[N]O: CIC.IC.XCII.

Ib

Drugi medal ślubny króla Zygmunta III i Anny Habsburżanki, autorstwa także nieznanego medaliera, wykonywany w złocie i srebrze, ma średnicę 30,5 mm¹⁹.

Av.: Dwie palmy, przedzielone rzeką, stykające się gałęziami. W otoku perełkowym napis: AMOR DISTANTIA JUNGIT 1592.

Rv.: Dwa orły heraldyczne, austriacki i polski, trzymają tarczę z herbem Habsburgów. Napis w otoku: POST ANIMOS SOCIASSE JUVABIT.

Ic

Kolejny medal króla Zygmunta III z 1592 roku, prawdopodobnie również ślubny, wykonany był ze srebra, techniką bicia stemplem, ma średnicę 41 mm²⁰. Medal jest niesygnowany, wybito go w mennicy gdańskiej pod zarządkiem Philippa Klüwera.

Av.: Popiersie Zygmunta III z profilu w koronie, zbroi i płaszczu spiętym na ramionach, z dużą kryzą. Napis w otoku: SIGISMVND: III. D: G: REX POL. MAG. DVX. LIT. RUSSI. P:

Rv.: Neptun siedzący na delfinie z trójzębem i ukoronowany okrętem, naprzeciw niego siedzi Ceres z rogiem obfitości i *corona muralis* na głowie. U góry herb Gdańska. W otoku półkolisty napis: CRESCIT. GEMINATIS. GLORIA CVRIS.

MEDALE ŚLUBNE KRÓLA WŁADYSŁAWA IV WAZY

9 sierpnia 1637 roku w kościele Świętego Augustyna w Wiedniu odbył się ślub *per procura* króla Władysława IV Wazy (1595–1648), którego zastępował jego brat Jan Kazimierz (1609–1672), z arcyksiężniczką Cecylią Renatą Habsburżan-

¹⁷ M. Stahr, *Medale Wazów w Polsce 1587–1668*, Wrocław 1990, poz. 3.

¹⁸ M. Gumowski, *Medale Zygmunta III*, Kraków 1924, s. 25.

¹⁹ M. Gumowski, *Medale Zygmunta III*, poz. 17.

²⁰ M. Stahr, *Medale Wazów...*, poz. 6.

ką (1611–1644), córką cesarza Ferdynanda II (1578–1637) i Marii Anny Wittelsbach (1574–1616). Właściwe zaślubiny odbyły się kościele św. Jana w Warszawie 12 września 1637 roku. Następnego dnia w tym samym kościele odbyła się koronacja Cecylii Renaty.

IIa

Na uroczystość ślubu króla Władysława IV z Cecylią Renatą Habsburżanką dwór królewski w Warszawie zamówił okolicznościowy medal u Sebastiana Daddera²¹. Medal o średnicy 68 mm wykonywany był ze złota i srebra techniką bicia stemplem (il. 1).

Av.: Symboliczna scena zaślubin Władysława IV i Cecylii Renaty. W komnacie pomiędzy udrapowanymi kotarami młoda para stojąc przy stole podaje sobie ręce. Nad ich połączonymi dłońmi gołębicą, powyżej w obłokach cztery putta grające na instrumentach muzycznych. Król w kostiumie suto przybranym pasmanterią, złożonym z kaftana z dużym kołnierzem i manszetami, spodnie spięte poniżej kolan ozdobną podwiązką, na nogach płytkie pantofle z klamrami. Na ramionach narzucony krótki kolisty płaszcz, z łańcuchem orderu Złotego Runa. Królowa w diademie na trefionych włosach. W stroju złożonym ze spodniej, wzorzystej sukni o wąskich rękawach, oraz sukni wierzchniej, otwartej niemal na całą długości, bogato obszytej perłami, z rozciętymi rękawami tworzącymi pelerynkę. Na piersiach naszyjnik z klejnotów, na szyi i w uszach perły, w lewej ręce trzyma rękawiczki. Napis w otoku w dwóch wierszach: VLADISLUS IV. POL. SVEC. Q. REX. ET CAECILIA RENATA ARCHIDUX AUSTR. SPONSI AUGUSTISSIMI./ HUNC GENUIT BOREAS HAEC NOMEN DUCIT AB AUSTRO REGIBUS HIS MUNDI PLAUDIT ULTRUMQUE LATUS.

Rv.: Mars i Minerwa trzymają koronę królewską nad gorejącymi sercami, w które są wpisane herby Polski i Austrii. W otoku napis: AUSPICE QUAM FAUSTO COEANT IN FOEDERA NEXU. SARMATA LIBERTAS AUSTRIACUM IMPERIUM./ DI RERUM DOMINI FACIANT PLACIDEQUE DIUQUE. GAUDEAT UT TANTIS ISTUD ET ILLA BONIS.

Scena zaślubin nawiązuje do malarskich portretów całopostaciowych, zaś kompozycja z Marsem i Minerwą, symbolizująca sojusz oręża i mądrości, jest inspirowana medalem ślubnym francuskiej pary królewskiej – Henryka IV i Marii Medycejskiej z 1603 roku dłuta Guillaume Duprégo²². Wątki polityczno-dynastyczne oraz pochwała przymierza polskich Wazów z Cesarstwem znalazły wyraz zwłaszcza w inskrypcji na rewersie.

IIb1

Drugi medal ślubny króla Władysława IV i Cecylii Renaty Habsburżanki powstał z inicjatywy Rady Miasta Gdańska²³ również w 1637 roku, jego twórcą był

²¹ PAN Biblioteka Gdańska, nr inw. 18; H. Dzienis, dz. cyt., poz. 1465.

²² Guillaume Dupré (ok. 1576–1643), francuski rzeźbiarz i medalier

²³ M. Stahr, *Medale Wazów...*, poz. 50.

Johann Höhn starszy. Portret mitologiczny monarchy jako Herkulesa walczącego z trzygłowym Cerberem jest aluzją do zmagañ Władysława IV z Moskwą, Szwecją i Turcją. Heraldyczny rewers medalu zawiera odniesienia dynastyczne, napis wróży parze królewskiej potomstwo. Orzeł z herbem Wazów i orzeł z herbem Habsburgów w tarczy serdecznej symbolizują sojusz Polski i Cesarstwa. Medale te o średnicy 47,5 mm wykonywane były ze złota i srebra, techniką bicia stemplem.

Av.: Herkules poskramiający Cerbera. W odcinku napis: CIVIT GEDAN / F. F. oraz herb Gdańska, sygn. IH. Napis w otoku: VLADISLAO IV POLONIAE ET SVECIAE REGI HERCULI PACIFICO.

Rv.: Dwa orły – polski z herbem Wazów, zwrócony ku cesarskiemu z herbem Habsburgów, oba w tarczy sercowej. Napis w otoku: REGALES AQUILAE PROGNERANT AQUILAM. MDCXXXVII.

I Ib2

Inna wersja poprzedniego medalu ma powtórzoną stronę awersową, natomiast na stronie rewersowej znajduje się tylko wielowierszowy napis²⁴. Jego wymiary, jak i kruszce, z których był wykonywany, są takie same jak poprzedniego medalu.

Av.: Jak powyżej (Herkules walczący z Cerberem)

Rv.: Napis w 11 wierszach: DUM/ MOSCHUM BELLO,/ TURCAM TERRORE/ SUECUMQUE/ OSTENSO AD PACIS FOE/ DERA MARTE TRAHIS/ VLADISLAE,/ TIBI DEBETUR GLORIA/ TRIPLEX./ HERCULES ET MERITO/ DICERE PACIFICUS/ MDCXXXVII. Inskrypcja otoczona ornamentem okuciowym z wplecionymi węń pączkami kwiatów i głowami lwów.

I Ib3

Odnotowana jest też trzecia wersja powyższych medali, gdzie na rewersie stro-
na z orłami z rewersu I Ib1 połączona jest ze stroną napisową z rewersu I Ib2²⁵.

5 listopada 1645 roku odbył się ślub *per procura* Władysława IV Wazy i Marii Ludwiki (1611–1667), córki księcia Karola Gonzagi de Nevers (1580–1637), władcy Mantui; króla zastępował Krzysztof Opaliński (1609–1655). Nowa małżonka monarchy udała się do Polski przez Niderlandy i Niemcy. 11 lutego 1646 roku przysła królowa uroczyste wjechała do Gdańska. Ceremonia właściwych zaślubin odbyła się w Warszawie 10 marca 1646 roku, a koronacja 15 lipca na Wawelu. Z tym małżeństwem wiązała się zmiana pierwszego imienia Marii na Ludwika, ponieważ w Rzeczypospolitej imię Maria uważano dość powszechnie za zarezerwowane tylko dla Matki Boskiej.

Znane są cztery medale emitowane w Polsce z okazji małżeństwa i koronacji Ludwiki Marii, w tym trzy z nich są dziełem gdańskich artystów. Dwa zostały wybite z inicjatywy miasta, a trzeci powstał najprawdopodobniej na zamówienie dworu królewskiego.

²⁴ Tamże, poz. 49.

²⁵ M. Gumowski, *Medale Władysława IV*, Kraków 1939, poz. 60a.

IIIa

Medal ślubny upamiętniający zawarcie związku małżeńskiego przez króla Władysława IV i Ludwikę Marię Gonzagę, którego autorem był Johann Höhn starszy²⁶. Symboliczna scena zaślubin przedstawiona na awersie stanowi reliefową wersję tematu, który podjął Adolf Boy w obrazie umieszczonym w gdańskiej Porcie – bramie triumfalnej przygotowanej na wjazd Ludwika Marii do miasta. Medal o średnicy 57 mm wykonywany był ze złota i srebra techniką bicia stemplem.

Av.: Scena zaślubin pary królewskiej. Władysław IV i Ludwika Maria siedzą na krzesłach tronowych pod baldachimem z orłami, na tle wzorzystej draperii rozpiętej na obeliskach balustrady. Król w koronie z berłem w dłoni. Ubrany w kostium złożony z kurtki, spodni wpuszczonych w buty do konnej jazdy oraz kolistego płaszcza, z łańcuchem orderu Złotego Runa na piersiach. Królowa w małej, pięciopalkowej koronie, z jabłkiem królewskim w dłoni. Przedstawiona jest w dekoltoowanej sukni, przybranej koronkami i w naszyjniku z pereł. U stóp Władysława IV złożony oręż. Napis w otoku perełkowym: SISTE GRADUM BELLONA IUBET NUNC IUNO QUIETEM. ET FACIAM TIBI SIT DULCIS AMORE QUIES

Rv.: Inskrypcja: FATA POLO VENIUNT; HOM/ INUM SUNT VOTA: IEHOVA/ TU DEVOTA IUVA; TU/ SACRA PACTA FOVE/. SINT EA FAUSTA NOVIS/ CONSORTIBUS HISQUE SUB ALIS/ PAX REGNUM POPULIS/ FLOREAT ET GEDANUM./ M.D.C.XLVI./ 10. MART: Nad inskrypcją tetragram Jahwe, orzeł w koronie oraz herb Gdańska. W perełkowym otoku napis: VLADISLAO IV POLONIAE AC SUECIAE REGI. ET LUDOVICAE MARIAE MANTUANAE. SPONSIS.

IIIb

Medal ślubny Władysława IV i Ludwika Marii Gonzagi, niedatowany, włączony do medali ślubnych z 1646 roku, autorstwa Sebastiana Dadlera. Nie wiadomo, czy powstał z inicjatywy Gdańska czy raczej dworu królewskiego. Obie strony utrzymane w jednakowej konwencji portretu popiersiowego, umieszczonego na gładkim tle wydobywającym plastykę postaci i cechy fizjonomiczne i dekoracyjność kostiumów²⁷. Medal ma średnicę 50 mm, wykonywany ze złota i srebra, techniką bicia stemplem.

Av.: Popiersie Władysława IV *en trois quarts*, we fryzowanej peruce, w paradnej zbroi, na której wyłożony jest kołnierz obszyty koronką, w płaszczu udrapowanym na ramionach, z łańcuchem orderu Złotego Runa. Napis półkoliście: VALADISLAUS IV D. G. REX POL. SUEC. M. D. LIT. RUS. PR.

Rv.: Popiersie Ludwika Marii *en trois quarts*, z trefionymi włosami opadającymi na ramiona i z małą pięciopalkową koroną. W uszach kolczyki z pereł, na szyi naszyjnik także z pereł. Królowa ubrana w dekoltowaną suknię wykończoną szlakiem z koronki i z haftowanym szalem, na którym wysadzany klejnotami łańcuch z perłą w kształcie gruszy. W otoku napis: LVDOVICA MARIA GONZ. D. G. REG. POL. ET SVE. M. D. L. RVS. PRVS. NATA PRIN. MANT. MON. FER. NIV.

²⁶ M. Stahr, *Medale Wazów...*, poz. 56.

²⁷ Tamże, poz. 57; M. Gumowski, *Medale Władysława IV*, poz. 86.

IIIc

Jeden z trzech medali wybitych w Gdańsku z okazji małżeństwa króla Władysława IV i Ludwiki Marii Gonzagi wchodził w skład daru, jaki przedstawiciele miasta wręczyli królowej przy pożegnaniu 19 lutego 1646 roku²⁸. Medal autorstwa Sebastiana Dadlera, o średnicy 49 mm wykonywany był ze złota i srebra techniką bicia stemplem (il. 2).

Av.: W perełkowym obramowaniu, u góry dwie tarcze jedna z Orłem polskim, druga z herbem Gdańska, zawieszzone na wstędze trzymanej przez rękę wychodzącą z obłoków. Pod nimi na banderoli napis: NIHIL ISTA SECABIT. U dołu trójmasztowiec z eskortą wpływający do Wisłoujścia. W otoku napis: VLADISLAO IV. POL: AC SVEC: REGI: ET LUDOVICAE MARIAE CONIUGIBUS.

Rv.: W perełkowym obramowaniu Mars i Amor, za nimi personifikacje Wiary i Pokoju. U dołu w odcinku data: M D C XLVI. W otoku napis: MARTE CUBANTE. FIDES ET PAX TUTA OSCULA REDDUNT.

MEDAL ŚLUBNY KRÓLA JANA KAZIMIERZA WAZY

20 maja 1648 roku Ludwika Maria Gonzaga została wdową. Pół roku później młodszy brat zmarłego Władysława IV, Jan Kazimierz Waza, został królem, a 30 maja 1649 roku doszło do zawarcia małżeństwa Ludwiki i Kazimierza.

IV

Medal ślubny Jana Kazimierza Wazy i Ludwiki Marii Gonzagi został wybity w Gdańsku w 1649 roku, nosi dwie sygnatury autorskie: Sebastiana Dadlera i Johanna Höhna starszego. Stanowi on wersję medalu ślubnego wykonanego przez Dadlera w 1646 roku. Portret królowej został niezmieniony, natomiast nowy stempeł do awersu z portretem króla sporządził Johann Höhn starszy²⁹. Medal o średnicy 50 mm wykonywany był ze złota i srebra techniką bicia stemplem.

Av.: Popiersie Jana Kazimierza w ujęciu *en trois quarts*, w peruce *à la lion*, w paradnej zbroi, na którą narzucony jest płaszcz udrapowany na ramionach i z łańcuchem orderu Złotego Runa. Napis w otoku: IOAN: CASIM: D: G: REX POL: ET SUEC: M: D: LITV: RUS: PRUS:

Rv.: Popiersie Ludwiki Marii *en trois quarts*, z trefionymi włosami opadającymi na ramiona i z małą pięciopalkową koroną. W uszach kolczyki z pereł, na szyi naszyjnik także z pereł: Królowa ubrana jest w dekoltowaną suknię wykończoną szlakiem z koronki i z haftowanym szalem, na którym wysadzany klejnotami łańcuch z perłą w kształcie gruszy. W otoku napis: LVDOVICA MARIA GONZ. D. G. REG. POL. ET SVE. M. D. L. RVS. PRVS. NATA PRIN. MANT. MON. FER. NIV.

²⁸ PAN Biblioteka Gdańska, nr inw. 740; H. Dzienis, dz. cyt., poz. 1469.

²⁹ M. Stahr, *Medale Wazów...*, poz. 61.

MEDAL ŚLUBNY
KRÓLA MICHAŁA KORYBUTA WIŚNIOWIECKIEGO

Michał Korybut Wiśniowiecki (1640–1673), król polski od 1669 roku, poślubił rok później arcyksiężniczkę Eleonorę Marię Habsburżankę (1653–1697), córkę cesarza Ferdynanda III (1608–1657) i księżniczki mantuańskiej Eleonory Gonzagi (1630–1686). Z okazji uroczystości małżeńskich wybito szereg medali, które przedstawiały parę królewską.

V

Medal ślubny króla Michała Korybuta i Eleonory Habsburżanki autorstwa Johanna Höhna młodszego, średnicy 38 mm, bity stemplem w złocie i srebrze, powstał w mennicy gdańskiej w 1670 roku, prawdopodobnie z inicjatywy i na zlecenie Rady Miejskiej³⁰.

Av.: Popiersie profilowe Michała Korybuta w peruce *à la lion*, w prawo, w wieńcu laurowym na głowie, w paludamentum, w otoku napis: MICHAEL D. G. REX POL. M. D. LIT: RUS: PRUS: MAS:

Rv.: Popiersie Eleonory Marii z profilu w lewo, w dekoltowanej sukni, z wysoko upiętymi włosami ozdobionymi perłami z lokami opadającymi na dekolt i z małą pięciopalkową koroną, w kolczykach i naszyjniku z pereł. Napis w otoku: ELEONORA MARIA D. G. REGINA POL.

MEDAL ŚLUBNY KSIĘCIA BOGUSŁAWA RADZIWIŁŁA

Ślub księcia Bogusława Radziwiłła (1620–1669) z Anną Marią (1640–1667), córką i spadkobierczynią wojewody wileńskiego księcia Janusza Radziwiłła (1612–1655), poprzedzony dyspensą papieską z uwagi na katolickie wyznanie panny młodej, odbył się 24 listopada 1665 roku w Lipawie.

VI

Medal ślubny srebrny Bogusława Radziwiłła i Anny Marii Radziwiłł o średnicy 48,5 mm, wykonany w technice bicia stemplem. Niesygnowany, jego autorstwo przypisywane jest Johannowi Höhnowi młodszemu³¹ (il. 3).

Av.: Popiersie Bogusława prawie *en face* w peruce *à la lion*, w zbroi, z zabocie, paludamentum. Wokoło napis: BOGUSLAUS D: G: DUX RADZIWILL.

Rv.: Popiersie Anny Marii *en trois quarto* w lewo, z włosami upiętymi w węzeł opleciony sznurami pereł, na skroniach zwiniętymi w loki opadające na ramiona; w dekoltowanej sukni, kolczykach i naszyjniku pereł. Wokoło napis: ANNA MARIA D: G: DUCISSA RADZIWILLA.

³⁰ M. Stahr, *Medale polskie...*, s. 80.

³¹ PAN Biblioteka Gdańska, nr inw. 798; H. Dzienis, dz. cyt., poz. 1479.

MEDAL NA ŚLUB GEORGA SCHRÖDERA
 Z EWĄ MARIĄ BEHM VON BEHMENFELDT

Ewa Maria Behm von Behmenfeldt (1650–1691)³², córka burgrabi królewskiego Michaela (1616–1677) i Anny Marii Mehlmann (ok. 1630–1678), wyszła za mąż za rajcę Georga Schrödera (1635–1703)³³, syna kupca i ławnika Ludwiga (zm. 1687) i Anny Gethke (zm. 1689). Ślub ich odbył się 28 października 1675 roku. Upamiętnia go srebrna plakietka w kształcie rombu o wymiarach 28x39 mm.

VII

Jednostronna plakietka wybita na uroczystość ślubną Georga Schrödera i Ewy Marii Behm von Behmenfeldt³⁴ odbiega swoim przedstawieniem ikonograficznym od najczęściej znajdujących się na tego typu pamiątkach. Nie ma na niej typowych wyobrażeń, z którymi kojarzona jest miłość i małżeństwo. Autorem plakietki, według sugestii Siegfrieda Rühlego³⁵, był prawdopodobnie Johann Höhn młodszy (il. 4).

Av.: W górnej części rombu trójkąt wierzchołkiem skierowany ku górze, nad wierzchołkiem korona, w środku trójkąta słońce z promieniami, jego podstawa jest zakończona półksiężycami, wzdłuż boków napis: DEO GRATIAS. Pod trójkątem napis rozdzielony krzyżem: A. 1675 M. OCTO. MENTE BONA GEDANI PRVS.

Rv.: Strona gładka – brak wyobrażenia.

W zbiorach numizmatycznych zamku malborskiego przed pierwszą wojną światową znajdowała się plakietka z identyczną stroną awersową, który posiadał także wyobrażenie herbowe – herb rodziny Behm von Behmenfeldt – na stronie odwrotnej³⁶.

MEDAL NA ŚLUB JOHANNAMA SAMUELA DOERINGA
 Z JUSTINĄ CAROLINĄ GRODDECK

Johann Samuel Doering (zm. 1827)³⁷, właściciel majątku ziemskiego Borzęcin na Wyżynach Gdańskich, był synem rajcy gdańskiego Johanna Georga (1710–1792). Ożenił się 31 stycznia 1788 roku z Justyną Caroliną Groddeck (ur. 1767)³⁸, córką burmistrza Gdańska Michaela (1731–1800).

³² D. Weichbrodt, *Patrizien, Bürger, Einwohner der Freien Hansestadt Danzig*, Bd. 2, Klausdorf/Schwentine 1988, s. 58.

³³ D. Weichbrodt, dz. cyt., Bd. 4 (1992), s. 220.

³⁴ PAN Biblioteka Gdańska, nr inw. 774; H. Dzienis, dz. cyt., poz. 1484.

³⁵ S. Rühle, *Die Danziger Personenmedaillen*, „Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins“ (Danzig), H. 70 (1930), s. 149.

³⁶ E. Bahrfieldt, *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, Bd. 5, Danzig 1910, poz. 8845.

³⁷ S. Rühle, *Die Danziger Personenmedaillen*, s. 164.

³⁸ Tamże, s. 165.

VIII

Medal na ślub Johanna Samuela Doeringa z Justyną Caroliną Grodeck, niesygnowany, wykonany ze srebra o średnicy 27 mm, techniką bicia stemplem³⁹.

Av.: Popiersie młodego mężczyzny skierowane w prawo, u dołu z lewej strony napis: IOHANN SAMUEL DOERING, u dołu pod kreską: DEN 31. JANUAR 1788

Rv.: Popiersie młodej dziewczyny skierowane w lewo, u dołu z lewej strony napis: IUSTINA CAROLINA GRODECK, u dołu pod kreską: DEN 31. JANUAR 1788.

MEDALE ŚLUBNE OKOLICZNOŚCIOWE Z XVII WIEKU

Niezależnie od medali ślubnych wykonywanych na specjalne, indywidualne zamówienia, w siedemnastowiecznym Gdańsku produkowano okolicznościowe numizmaty przeznaczone do masowej sprzedaży. Zarówno Sebastian Dadler, jak i Johann Höhn starszy mieli prawo wybijania tego rodzaju medali; podejmowali na nich tematy popularne i oczekiwane przez mieszczańskich odbiorców.

IX

Medal ślubny srebrny autorstwa Sebastiana Dadlera, o średnicy 44 mm, wykonany techniką bicia stemplem, znany w kilku odmianach⁴⁰.

Av.: Para małżeńska podająca sobie dłonie. U góry dwie ręce Opatrzności wychylające się z obłoków trzymają nad głowami młodych wieńce, wyżej zaś unosi się symbol Ducha Św. w aureoli. Wokoło napis: MANVS MANVM LAVAT. U dołu sygnatura artysty S. D.

Rv.: Amor i Psyche na lwie. U dołu w odcinku serce na tle skrzyżowanych gałązek i sygnatura artysty: S. D. Napis wokoło: AMOR VINCIT OMNIA.

X

Medal ślubny srebrny autorstwa Sebastiana Dadlera, o średnicy 43 mm, wykonany techniką bicia stemplem⁴¹.

Av.: W wieńcu z gałązek para młodych podająca sobie dłonie Napis wokoło: MANUS MANUM LAVAT. Sygnatura artysty: SD.

Rv.: Amor ze strzałą w rękę siedzący na lwie. Napis wokoło: AMOR VINCIT OMNIA.

XI

Medal ślubny srebrny autorstwa Sebastiana Dadlera, o średnicy 42 mm, wykonany techniką bicia stemplem⁴².

³⁹ Tamże, s.158.

⁴⁰ A. Więcek, dz. cyt., poz. 48–50.

⁴¹ Tamże, poz. 51.

⁴² Tamże, poz. 52.

Av.: Żuraw trzymający kamień. Napis wokoło: AMOR VINCIT CVRAM. Sygnatura autorska SD.

Rv.: Amor ze strzałą w rękę na lwie. W tle panorama miasta. Napis wokoło: AMOR VINCIT OMNIA.

XII

Medal ślubny srebrny autorstwa Sebastiana Dadlera, o średnicy 59 mm, wykonany techniką bicia stemplem⁴³.

Av.: Para młodych podaje sobie dłonie nad ołtarzykiem. Po bokach drzewa z symbolami miłości (gniazdo z dwoma gołąbkami) i pracy (łopata). Nieco wyżej amorek leje z dzbanka wodę na ręce młodych. Półkolisty napis: MANVS MANVM LAVAT. U góry w obłokach symbol Ducha Św. i dwa aniołki trzymające wieńce nad głowami młodych. Napis wokoło: LEGITIMO THALAMI QUI DEXTRAS FOEDERE IUNGUNT: HOS DEUS OMNIMODA PROSPERITATE BEAT. Na łopacie sygnatura artysty: SD.

Rv.: Wokół nakrytego stołu sześćoosobowa rodzina modli się przed spożyciem posiłku. U góry hebrajski napis JEHOVA w promienistej aureoli oraz dwie wystające z obłoków ręce, z których jedna leje z dzbanka wodę na krzew winny. W odcinku napis: PRECE ET LABORE i sygnatura artysty S. D. Napis wokoło: PROLETORUM VICTU MENSAM VELAMINE CORP: ATQ. OPERIT DRACHMAE GRANDINE TECTA DOM: ECCE SIC BENEDICETUR VIR TIMET IEHOVAM. U dołu sygnatura artysty: S. D.

XIII

Niesygnowany srebrny medal ślubny, prawdopodobnie autorstwa Sebastiana Dadlera, o średnicy 56 mm, wykonany techniką bicia stemplem. datowany na 1635 rok⁴⁴.

Av.: Para młodych podaje sobie dłonie nad ołtarzykiem. Po bokach drzewa z symbolami miłości (gniazdo z dwoma gołąbkami) i pracy (łopata). Ponad rękami młodych gorejące serce. Wyżej symbol Ducha Św. w promienistej aureoli oraz dwa aniołki z bukietami kwiatów. Napis wokoło: LEGITIMO THALAMI QUI DEXTRAS FOEDERE IUNGUNT: HOS DEUS OMNIMODA PROSPERITATE BEAT.

Rv.: Wokół nakrytego stołu pięćoosobowa rodzina modli się przed spożyciem posiłku. U góry hebrajski napis JEHOVA w promienistej aureoli oraz ręka Opatrzności podlewająca wodą krzew winny. W odcinku napis: PRECE ET LABORE. Napis wokoło: PROLETORUM VICTU MENSAM VELAMINE CORP:[us] ATQ[ue] OPERIT DRACHMAE GRANDINE TECTA DOM: ECCE SIC BENEDICETUR VIR TIMET IEHOVAM.

⁴³ Tamże, poz. 95.

⁴⁴ Tamże, poz. 96.

XIV

Medal ślubny srebrny autorstwa Sebastiana Dadlera, o średnicy 70 mm, wykonany techniką bicia stemplem, datowany na 1636 rok⁴⁵.

Av.: Dwie stojące postacie, mężczyzna z łopatą i kobieta z kądzielą, z dzieckiem pomiędzy nimi. Ręce obojga nowożeńców połączone łańcuchem z kłódką podtrzymują ołtarzyk, na którym goreją dwa serca. Napis wokoło: NUPSIST: ET SA[n]CT[a] E, TOTOQ[ue] EX CORPORE IU[n]CT[us] HINC AMOR ATQ[ue] LABOR SURGIT: UTROQ[ue] PLACE.

Rv.: Na tle panoramy miasta dwie palmy, pomiędzy którymi dwie dłonie w uścisku trzymające kwiat. Poniżej pierścień, wewnątrz którego dwa gołąbki, u góry w promienistej aureoli symbol Ducha Św. Napis wokoło: EXCLUDIT PARITER PERDIX: SINE CO[m]PATRE PALMA EMORITUR: NUBIS: PAR IN AMORE VIGE. U dołu po lewej stronie sygnatura artysty: SD.

XV

Medal ślubny srebrny, o średnicy 69 mm, wspólne dzieło Sebastiana Dadlera i Johanna Höhna starszego, wykonany techniką bicia stemplem, datowany na 1636 rok⁴⁶.

Av.: Dwie stojące postacie, mężczyzna z łopatą i kobieta z kądzielą, z dzieckiem pomiędzy nimi. Ręce obojga nowożeńców połączone łańcuchem z kłódką podtrzymują ołtarzyk, na którym goreją dwa serca. Napis wokoło: CONIUGIUM FOECUNDAT AMOR LABOR ATQ[ue] SECUNDAT: DITAT IDEM COELO GRATIA LAPSA DEI. Na łopacie sygnatury artystów: SD – IH.

Rv.: Na tle panoramy Gdańska dwie owocujące palmy, pomiędzy którymi dwie dłonie w uścisku trzymające kwiat. U dołu pierścień z dwoma gołąbkami w środku, u góry w promienistej aureoli symbol Ducha Św. Napis wokoło: PALMA VELUT PALMAM CEU CASTA COLUMBA COLUMBUM: SIC VERO CONIUX CONIUGEM AMORE COLAT.

XVI

Medal ślubny autorstwa Johanna Höhna starszego, o średnicy 48 mm, wykonany techniką bicia stemplem w srebrze⁴⁷ (il. 5).

Av.: Para młodych podaje sobie dłonie nad ołtarzykiem, wyżej amerek leje z dzbanka wodę na ręce młodych. U góry w obłokach symbol Ducha Św. oraz dwa aniołki trzymające wieńce nad głowami narzeczonych. Napis wokoło: VIRI DILIGITE UXORES VESTRAS SICUT & CHRIST[US] DILEXITECCLES[IAM]

Rv.: Wystające z obłoków ręce trzymające serce, z nim owocujące dwie gałązki oliwne. Niżej panorama Gdańska, u góry wśród promieni okrąg z literami IHS. Wokoło napis: SICUT ECCLESIA SE SUBYCIT CHRISTO. ITA & UXORES SUIS VIRIS.

⁴⁵ Tamże, poz. 100.

⁴⁶ Tamże, poz. 101.

⁴⁷ PAN Biblioteka Gdańska, nr inw. 11; H. Dzienis, dz. cyt., poz. 1478.

XVII

Medal ślubny autorstwa Johanna Höhna starszego, o średnicy 61 mm, wykonany techniką bicia stemplem ze srebra⁴⁸ (il. 6).

Av.: Po środku stoją trzy postacie – mężczyzna i niewiasta podają sobie ręce, między nimi dziecko z łopatą, po bokach z lewej strony ul z prawej pelikan, wyżej amorek leje z dzbanka wodę na ręce młodych i półkolisty napis: MANUS MANUM LAVAT. U góry w obłokach i promieni symbol Ducha Św. U dołu skrzyżowane dwie gałązki: palmowa i laurowa i dwa gorejące serca. Napis wokół: CONNUBIUM FELIX AMOR ET LABOR EFFICIT ARDENS.

Rv.: Na tle kolumny, z gniazdem z dwoma gołębiami na szczycie, do której przymocowany jest krzew winorośli, dwie postacie podające sobie ręce – jedna z gałązką palmową, druga z gołębkiem. Z obu stron owocujące krzaki winorośli tworzące baldachim nad postaciami. U góry wśród promieni hebrajski napis JAHVE. Napis wokół: PROLEBEAT CASTA ET CONSTANS CONCORDIA NUPTOS.

XVIII

Medal ślubny autorstwa Johanna Höhna starszego, o średnicy 40 mm, wykonany techniką bicia stemplem ze srebra⁴⁹.

Av.: W wieńcu z dwóch owocujących gałązek oliwnych młoda para. Wokoło napis: CONIUGIUM FELIX AMOR IN MUTUUS ARDET.

Rv.: W wieńcu z kwiatków wyłaniające się z obłoków ręce połączone łańcuszkiem trzymają dwa gorejące serca. Poniżej pierścień, wewnątrz którego dwie skrzyżowane gałązki palmowe i dwa gołąbki. U góry wśród promieni hebrajski napis Jahve. Napis wokół: CONIUX CONIUGEM AMET MONET ID CUM TURTURE PALMA.

XIX

Medal ślubny autorstwa Johanna Höhna starszego, o średnicy 48 mm, wykonany techniką bicia stemplem ze srebra⁵⁰.

Av.: Kobieta i mężczyzna w strojach hiszpańskich podają sobie dłonie, u góry Duch Święty i trzy aniołki, napis w otoku VIRI DILIGITE UXORES VESTRAS, SICUT & CHRIST[US] DILEXIT ECCLES[IAM]

Rv.: Dwie ręce wychodzące z chmur trzymają wspólnie serce, poniżej widok Gdańska, napis SICUT ECCLESIA SE SUBVCIT CHRISTO, ITA & UXORES SUIS VIRIS.

XX

Medal ślubny niedatowany, o średnicy 48 mm autorstwa Jana Höhna starszego, wykonany przed 1664 rokiem ze srebra, techniką bicia stemplem⁵¹.

⁴⁸ PAN Biblioteka Gdańska, nr inw. 16; H. Dzienis, dz. cyt., poz. 1477.

⁴⁹ *Czar srebra i magia złota. W kręgu monet i medali Prus Królewskich*, Muzeum Zamkowe w Malborku, katalog wystawy czerwiec–grudzień 2006, red. nauk. J. Trupinda, Malbork 2007, poz. V.2.25 (s. 252).

⁵⁰ M. Stahr, *Medale polskie...*, s. 283.

⁵¹ *Czar srebra...*, poz. V.2.23 (s. 251).

- Av.: Jezus Chrystus udziela ślubu parze młodej. W otoku: WAS GOTT ZUSSAMEN [!] FUGET SOL KEIN MENSCH SCHEIDEN.
- Rv.: Pod baldachimem para młoda z gośćmi przy stole. Z lewej strony siedzi Jezus Chrystus i wskazuje ręką na pięć dzbanów u jego stóp. Na baldachimie sygnatura artysty IH i IOH: 2⁵². W otoku: IESUS CHRISTUS MACHET WASSER ZU WEIN IN CANA GALILEA.

XXI

Medal ślubny niedatowany, o średnicy 43 mm autorstwa Jana Höhna starszego, wykonany przed 1664 rokiem ze srebra, techniką bicia stemplem⁵³.

- Av.: W otoku z kwiatów między balustradkami, na których siedzą dwa amorki, stoi para młodych podająca sobie ręce, które polewa wodą unoszący się nad nią aniołek. Nad głowami narzeczonej dwa aniołki trzymają wianuszki i półkolisty napis: MANUS MANUM LAVAT. U góry wśród obłoków symbol Ducha świętego.
- Rv.: Amor jadący na lwie z łukiem i strzałami w ręce. W otoku napis: AMOR VINCIT OMNIA.

XXII

Medal ślubny autorstwa Johanna Höhna starszego, o średnicy 61 mm, wykonany techniką bicia stemplem ze srebra⁵⁴.

- Av.: Dwie postacie – mężczyzna i niewiasta podają sobie ręce, po bokach z lewej strony ul, z prawej – pelikan. U góry w obłokach i promieniach symbol Ducha Św. Napis wokół: CONNUBIUM FELIX AMOR ET LABOR EFFICIT ARDENS.
- Rv.: Na tle kolumny z gniazdem z dwoma gołębiami na szczycie, do której przymocowany jest krzew winorośli, dwie postacie podające sobie ręce – jedna z gałązką palmową, druga z gołębkiem. Z obu stron owocujące krzaki winorośli tworzące baldachim nad postaciami. U góry wśród promieni hebrajski napis JAHVE. Napis wokół: PROLEBEAT CASTA ET CONSTANS CONCORDIA NUPTOS.

MEDALE ROCZNICOWE

W czasach gdy średnia życia wynosiła około czterdziestu lat, a śmiertelność – zwłaszcza wśród kobiet – była bardzo duża, przeżycie w związku małżeńskim dwudziestu pięciu, a już szczególnie pięćdziesięciu lat było wielkim wydarzeniem dla samych jubilatów jak też ich bliskich i znajomych. Powstawały wówczas okolicznościowe medale rocznicowe, podobne poniższym wybitym w Gdańsku w XVIII wieku.

⁵² Odwołanie do Ewangelii według św. Jana – opis wesela w Kanie Galilejskiej.

⁵³ *Czar srebra...*, poz. V.2.24 (s. 251).

⁵⁴ *Czar srebra...*, poz. V.2.21 (s. 250).

MEDAL NA ŻŁOTE GODY
AEGIDIUSA GLAGAU I BARBARY ROSENAU

Aegidius Glagau (1648–1737) pochodził z Wielkopolski, do Gdańska przybył w 1664 roku, by uczyć się kupiectwa. W latach 1690–1694 był kierownikiem Lazaretu, w 1694 roku został przedstawicielem Trzeciego Ordynku z kwartału Kogi w Radzie Miasta. Ożenił się w 1684 roku z Barbarą Rosenau, pochodzącą z Friedlandu w Meklemburgii, córką tamtejszego rajcy Petera Rosenau⁵⁵.

XXIII

Medal na złote gody Aegidiusa Glagaua i Barbary Rosenau z 1734 roku⁵⁶ o średnicy 32 mm, zasadniczo wykonywany ze srebra (znane są egzemplarze ze złota), techniką bicia stemplem. Autorem strony awersowej jest Paul Peter Werner, a strony rewersowej – Daniel Sievert⁵⁷.

Av.: Po obu stronach ołtarza, na którym płonie ogień i leżą dwa pierścionki, stoją mężczyzna i kobieta z rękami wyciągniętymi ku ołtarzowi. Napis na frontowej ścianie ołtarza: DEO/ CONUGII/ STATORI/ ET CONSERV.; pod kreską: AEGIDIVS GLAGAV/ IVBILAEI SVI GAMICI/ VOTA PERAGIT i sygnatura artysty: P. P. W.

Rv.: Inskrypcja na całej płaszczyźnie krążka: D. O. M./ ET MEMORIAE/ IUBILAEI GAMICI/ AB AEGIDIO GLAGAU/ CIVE GEDANEN./ AET. LXXXVII. CONIUG. L./ CUM UXORE/ BARB: ROSENAUIN/ AET. LXVI/ GEDANI/ D. Z. OCT. A. MDCCXXXIII/ FELIC. CELEBRATI/ i sygnatura autora S.

MEDAL NA SREBRNE GODY
HENDRIKA SOERMANNESA Z ANNĄ RAMMELMANN

Hendrik Soermans (1700–1775), od 1727 roku obywatel miasta, był kupcem i armatorem oraz holenderskim konsulem w Gdańsku w latach 1754–1775⁵⁸. 4 lutego 1720 roku w kościele św. Barbary poślubił Annę Marię Rammelmann (ur. 1700), córkę kupca Johanna Jakoba Rammelmanna i Elisabethy Westphal.

XXIV

Srebrne gody Hendrika Soermanna z Anną Marią Rammelmann⁵⁹ upamiętniono w 1745 roku medalem autorstwa Martina Holzheya⁶⁰, medaliera z Amsterdamu, wykonanym ze srebra o średnicy 44 mm, techniką bicia stemplem.

⁵⁵ F. A. Vossberg, *Münzgeschichte der Stadt Danzig*, Berlin 1582, s. 120–121.

⁵⁶ S. Rühle, *Die Danziger Personenmedaillen*, s. 153–154.

⁵⁷ Daniel Sievert, rytownik stempli i probierz mennicy gdańskiej w latach 1698–173?.

⁵⁸ S. Rühle, *Die Danziger Personenmedaillen*, s. 171.

⁵⁹ Tamże, s. 154.

⁶⁰ Martin Holzhey (1697–1764), medalier niderlandzki.

Av.: Na tle żywoplotu z krzewów laurowych łąwka, na której siedzi para trzymająca się za ręce. Mężczyzna w drugiej ręce trzyma pierścień, w którym umieszczona jest cyfra XXV. W głębi rośnie palma, u dołu koło kobiety róg obfitości, a na nim sygnatura autorska M H. Napis u góry: SIONS GOD – ZYONS LOT, u dołu: T SILVER FEESTGEN DANTSIG 1745.

Rv.: U góry wśród obłoków kotwica i laska Merkurego, poniżej napis w 9 wierszach: HENDRIK SOERMANS/ GEB. IN GIESSENOUDE KERK/ DEN II JUNY MDCC. EN/ ANNA MARIA RAMMELMAN/ GEBOOREN IN DANTSIG./ DEN XV APRIL MDCC./ EN ALDAAR GETROUD./ DEN XX FEBR/ MD-CCXX.

MEDAL NA SREBRNE GODY CHRISTOPHA WARCHOLLA I CONSTANTII FLORENTINY KEMPE

Christoph Warcholl (1683–1758) był kupcem, w 1730 roku został przedstawicielem Trzeciego Ordynku z Wysokiego Kwartału w Radzie Miasta, a w 1755 roku łąwnikiem⁶¹.

XXV

Christoph Warcholl i Constantia Florentina z domu Kempe 8 czerwca 1753 roku obchodzili dwudziestą piątą rocznicę ślubu, z tej okazji na pamiątkę lat spędzonych w szczęśliwym małżeństwie wykonano medal niesygnowany, o średnicy 46 mm, wykonany ze srebra techniką bicia stemplem⁶² (il. 7).

Av.: Dwa serca gorejące na ołtarzu, nad nim wśród promieni tetragram z napisem hebrajskim JAHVE. Wokół napis: WIR SIND ZU GERING ALLER BARMHERZIGKEIT UND ALLER TRUE DIE DU AN UNS – GETHAN HAST.

Rv.: Trzy gwiazdy, a pod nimi napis w 12 liniach: CHRISTOPH WARCHOLL/ UND/ CONSTANTIA FLORENTINA/ GEB. KEMPIN/ ZUM ANDENKEN/ DER IHRER VERGNÜGTEN/ EHE ZURÜCKGELEGTEN/ 25 JAHRE/ GEFEI-ERT IN DANTZIG/ D. 8. JUNII/ 1753.

MEDAL NA SREBRNE GODY BENJAMINA BLECHA I MARIII DOROTHEI JACOBI

Benjamin Blech (1712–1783) był zamożnym kupcem i właścicielem statku. 24 maja 1740 roku ożenił się z Marią Dorotheą Jacobi, córką kaznodziei z Nowego Stawu Christopha Jacobiego (zm. 1742). Małżonkowie mieli jedenaścioro dzieci⁶³.

⁶¹ F. A. Vossberg, dz. cyt, s. 122.

⁶² PAN Biblioteka Gdańska, nr inw. 10; H. Dzieńis, dz. cyt., poz. 1499.

⁶³ S. Rühle, *Die Danziger Personenmedaillen*, s. 163.

XXVI

Medal na srebrne gody Beniamina Blecha i Marii Dorothei Jacobi z 1763 roku o średnicy 56 mm, autorstwa Friedricha Wilhelma Dubuta, o bardzo bogatym ikonograficznie i znaczeniowo wyobrażeniu, został wykonany w srebrze, techniką bicia stemplem⁶⁴ (il. 8).

Av.: Na pierwszym planie, na prawo od ołtarza z krucyfiksem ozdobionym kwiatami, siedzi postać kobieca w długiej, drapowanej szacie. W lewej ręce trzyma róg obfitości, z którego wypadają kłosa zbóż. Prawą ręką wrzuca ziarna do ognia tłącego się na ołtarzu. Spojrzenie ma zwrócone w górę ku miejscu, gdzie między chmurami wśród promieni umieszczony jest trójkąt ze znakiem Opatrzności, z ust wydobywają się słowa: DEO SACRUM. Z chmur zgrupowanych na niebie po prawej stronie wylania się skierowany w dół ku głowie kobiety napis: SVNT RATA VOTA PIOR. U stóp kobiety leży róża, a przed ołtarzem laska Merkurego. W tle po prawej w stoczni nad brzegiem strumienia statek w budowie; po lewej stronie ujście rzeki, w które wpływa żaglowiec pod pełnymi żaglami. U dołu data: MDCCLXV. DEN 24 MAI. Z prawej strony sygnatura artysty: F. DÜ BUT.

Rv.: Napis w 19 wierszach: BENIAMIN BLECH/ UND/ MARIA DOROTHEA IACOBI/ ERKENNEN MIT GERÜHRTER. BRUST/ DAS. GLÜCK: DAS. SIE IN IHRER. EH/ ERFAHREN:/ UND. WEIHN. NACH. FUNF. UND. ZWANZIG/ IAHREN GOTT IHRE IUBELLUST/ SIE PREISEN. IN. FIR. IHR. UND. IHRER/ KINDER. LEBEN: UND TAUSEND GUTS DAS ER IN/ REICHEM MAAS GEgeben./ DIS STAERKET. FERNER IHR. UER-TRAUT/ EN. GOTT. WERD. IN. ZUKUNFT/ AUCH. IN. GNADEN. AUF. SIE/ SCHAUN. SOLI DEO GLORIA.

Powyższy katalog jest próbą zestawienia w jednym miejscu gdańskich medali okolicznościowych z XVII i XVIII wieku, upamiętniających bardzo ważną sferę życia ludzkiego, jaką jest małżeństwo i rodzina. Zawarte w nim opisy pokazują z jednej strony znaczne zróżnicowanie ikonograficzne medali, a z drugiej używanie typowych, popularnych do dziś motywów na przedstawienie miłości.

BIBLIOGRAFIA

- Alciati A., *Liber Emblematum*, Francofurti ad Moenum: S. Feyrabend 1567.
 Cats J., *Emblemata moralia et oeconomica*, Rotterdam: P. van Waesberge 1627.
 Paradin C., *Devises heroiques*, Lyon: J. de Tournes, G. Gazeau 1551.
 Ripa C., *Iconologia ovvero Descrittione dell'Imagini universali*, Roma: G. Gigliotti 1593.
 Bahrdfeldt E., *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, Bd. 5, Danzig 1910.
 Bogucka M., *Życie codzienne w Gdańsku. Wiek XVI–XVII*, Warszawa 1967.
Czar srebra i magia złota. W kręgu monet i medali Prus Królewskich, Muzeum Zamkowe w Malborku, katalog wystawy czerwiec–grudzień 2006, red. nauk. J. Trupinda, Malbork 2007.
 Dutkowski J., Suchanek A., *Corpus nummorum Gedanensis*, Gdańsk 2000.

⁶⁴ PAN Biblioteka Gdańska, nr inw. 8; H. Dzienis, dz. cyt., poz. 1503.

- Dzienis H., *Katalog zbioru numizmatycznego Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk*, Wrocław 1984.
- Gumowski M., *Medale Władysława IV*, Kraków 1939.
- Gumowski M., *Medale Zygmunta III*, Kraków 1924.
- Gumowski M., *Mennica Gdańska*, oprac. M. Męclewska, J. Dutkowski, Gdańsk 1990.
- Gumowski M., *Studia nad gdańską sztuką medalierską XVII w.*, Kraków 1925.
- Günther O., *Danziger Hochzeits- und Kleiderordnungen*, „Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins“ (Danzig), H. 42 (1900), s. 184–237.
- Rühle S., *Die Danziger Personenmedaillen*, „Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins“ (Danzig), H. 70 (1930), s. 137–175.
- Rühle S., *Geschichte des Städtischen Münzkabinetts Danzig, I–II*, „Mitteilungen des Westpreussischen Geschichtsvereins“ (Danzig), Jg. 29 (1930), s. 1–13; Jg. 31 (1932), s. 54–60.
- Stahr M., *Medale polskie i z Polską związane od XVI do XVIII wieku*, Poznań 2008.
- Vossberg F. A., *Münzgeschichte der Stadt Danzig*, Berlin 1852.
- Weichbrodt D., *Patrizien, Bürger, Einwohner der Freien Hansestadt Danzig*, Bd. 2, Bd.4, Klausdorf/Schwentine 1988.
- Więcek A., *Sebastian Dadler medalier gdański XVII wieku*, Gdańsk 1962.

GDANSK WEDDING MEDALS IN THE 17TH AND 18TH CENTURIES

In the early years of the 17th century, Gdansk belonged to the most distinguished centres of the art of medal making. The eminent artists-medallists working in the city, who were known and valued also in Western Europe, created their works for Polish and foreign rulers, at the request of the City Council, and for private orders. Medals were minted in the Gdansk mint, mostly in silver, in a variety of diameters and weights. A large group of the Gdansk medals from the 17th and 18th centuries are wedding medals, also referred to as wedding thalers. They were divided into three groups of numismatic objects, including ones commemorating the marriages of Polish monarchs, ones marking the wedding of persons known by their name, and ones designed for anonymous buyers. The last group of medals enjoyed great popularity among the wealthy residents of Gdansk; they were most often handed over as gifts during wedding ceremonies. The wedding medals owe their popularity mostly to their artistry and decorativeness, as well as their iconography based on universally known symbols – expressing a rich variety of common allegorical notions related to marriage and family, originating from religious and classical literature. The representations are supplemented with corresponding inscriptions, including ethical maxims often referring to Biblical texts. The article also discusses jubilee medals commemorating important marriage anniversaries, which first appeared in the 18th century.

Keywords: Gdansk – 17th and 18th century art; Gdansk – 17th and 18th century medal making; artists-medallists – Gdansk; family events – Gdansk; Gdansk wedding medals

DANZIGER TRAUUNGSMEDAILLEN IM 17. UND 18. JAHRHUNDERT

Danzig gehörte Anfang des 17. Jahrhunderts zu den bedeutendsten Zentren der Medaillenkunst. In der Stadt wirkende Künstler und in ganz Westeuropa bekannte und geschätzte Medailleure fertigten im Auftrag des Stadtrates oder privater Personen ihre Kunstwerke für polnische oder ausländische Herrscher an. Die Medaillen wurden in der Danziger Münze, in der Regel in Silber geprägt. Sie waren von unterschiedlichen Durchmesser und Gewicht. Einen großen Anteil der Danziger Medaillen aus dem 17. und 18. Jahrhundert machen sogenannte Trauungsmedaillen aus, die auch Trauungstaler genannt werden. Diese unterteilte man in drei Gruppen: Medaillen zum Gedenken an die Eheschließung polnischer Herrscher, Medaillen, die die Namen der getrauten Personen nennen sowie Medaillen, die für anonyme Käufer angefertigt wurden. Die letztgenannte Medaillengruppe erfreute sich unter den wohlhabenden Danzigern großer Beliebtheit. Am häufigsten wurden die zu dieser Gruppe gehörenden Medaillen als Hochzeitsgeschenk überreicht. Die Trauungsmedaillen verdankten ihre Beliebtheit vor allem ihrer kunstfertigen und dekorativen Verarbeitung. Eine bedeutende Rolle spielte dabei auch die Ikonographie. Diese stützte sich auf allgemein bekannte Symbole. Sie brachte ein reiches Spektrum der allgemein gängigen allegorischen Begriffe zum Ausdruck, die sich auf den Ehe- und Familienstand bezogen und aus der klassischen und religiösen Literatur geschöpft wurden. Eng verbunden mit den bildlichen Darstellungen waren Inschriften mit Sinnsprüchen, die auf Bibeltexte verwiesen. Im Artikel wurden auch Jubiläumsmedaillen berücksichtigt, die runde Jahrestage der Eheschließung verewigen und im 18. Jahrhundert erschienen.

Schlüsselworte: Gdańsk – Kunst des 17. und 18. Jahrhunderts; Gdańsk, Medaillenherstellung im 17. und 18. Jahrhundert; Medailleure Künstler – Gdańsk, Familienfeiern – Gdańsk; Danziger Trauungsmedaillen

1. [IIa.] Sebastian Dadler, Medal ślubny króla Władysława IV Wazy i arcyksiężniczki Cecylii Renaty Habsburżanki, 1637 rok (PAN Biblioteka Gdańska [nr inw. 18], fot. Karol Nowaliński)

2. [IIIc.] Sebastian Dadler, Medal ślubny króla Władysława IV Wazy i księżniczki Ludwiki Marii Gonzagi, 1646 rok (PAN Biblioteka Gdańska [nr inw. 740], fot. Karol Nowaliński)

3. [VI.] Johann Höhn młodszy, Medal ślubny księcia Bogusława Radziwiłła i księżniczki Anny Marii Radziwiłł, 1665 rok (PAN Biblioteka Gdańska [nr inw. 798], fot. Karol Nowaliński)

4. [VII.] Johann Höhn młodszy (?),
Medal ślubny Georga Schrödera i Ewy Behm von Behmenfeldt, 1675 rok
(PAN Biblioteka Gdańska [nr inw. 774], fot. Karol Nowaliński)

5. [XVI.] Johann Höhn starszy, Medal ślubny okolicznościowy, XVII wiek
(PAN Biblioteka Gdańska [nr inw. 11], fot. Karol Nowaliński)

6. [XVII.] Johann Höhn starszy, Medal ślubny okolicznościowy, XVII wiek
(PAN Biblioteka Gdańska [nr inw. 16], fot. Karol Nowaliński)

7. [XXV.] Medal na srebrne gody
Christopha Warcholla i Constantii Florentyny Kempe, 1753 rok
(PAN Biblioteka Gdańska [nr inw. 10], fot. Karol Nowaliński)

8. [XXVI.] Friedrich Wilhelm Dubut, Medal na srebrne gody
Benjamina Blecha i Marii Dorothei Jacobi, 1765 rok
(PAN Biblioteka Gdańska [nr inw. 8], fot. Karol Nowaliński)